

Percepția asupra Serviciului Muncii din punct de vedere al compoziției sociale în primii ani după înființare (1950-1951)

Radu TABĂRĂ*

Abstract

The General Perception Regarding the Social Composition of the Labour Service during its First Years of Existence (1950-1951)

The Labour Service was officially created in January 1950, after previously operating experimentally for three months. The institution was part of the Ministry of Constructions and consisted of conscripts whose time of service was equivalent to the military duties. Although rarely clearly mentioned in official documents, the Communist authorities initially intended for the ranks of this Service to consist mainly of elements of undesirable social origin (a kind of penal unit in which they were to be rehabilitated through work). The role of the Service was to use and channel the available working force toward construction sites and development projects considered to priorities.

Although this plan did not materialize, the units of the Labour Service having a social composition similar to those under the authority of the Ministry of Defence or the Ministry of Interior, the idea caught up with the general public, which appropriated it. This situation generated numerous incidents in which its staff was treated badly, including cases in which officers were disregarded by those from other ministries or the Romanian Workers' Party, and even by the institutions and construction sites where the units of the Labour Service were deployed.

As this situation created problems in carrying out the tasks for which the Labour Service had been established, the authorities were forced to intervene through a sustained campaign to combat this perception. In the end, the goal was achieved, after 1952 such problems were rare. Of course, the fact that the units of the Service were active in all fields of production and throughout the country, in the peak years with over 100,000 soldiers, also contributed to improve its image. The Labour Service was disbanded in 1961.

Keywords: *Labour Service, social origin, social composition, Popular Republic of Romania*

Introducere

Serviciul Muncii a fost înființat în ianuarie 1950, cu scopul de a suplini lipsa forței de muncă necesară pe șantierele inițiate sau planificate de noile autorități comuniste. Personalul său era constituit din surplus de contingent, durata serviciului fiind egală cu cea a stagiului militar din unitățile subordonate Ministerului Apărării

* Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Departamentul de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă, B-dul Victoriei 40, 550024, Sibiu, România (radutabara@yahoo.com).

Naționale (MApN) și ale Ministerului Afacerilor Interne (MAI), adică doi sau trei ani (perioada a variat în intervalul 1950-1961, cât a funcționat Serviciul Muncii). Mai menționăm că anterior înființării sale oficiale, Serviciul a funcționat cu titlu experimental, sub titulatura de Corpul de Muncă, din octombrie 1949, până în ianuarie 1950.

În nota de fundamentare care însoțea decretul nr. 2/1950, prin care a fost înființat Serviciul Muncii, elaborată de ministrul apărării naționale și cel al construcțiilor, se menționa că „în fiecare an un număr însemnat de tineri care depășesc posibilitățile de încorporare ale unităților militare, constituind prisos de contingent, sunt lipsiți de cinstea de a participa efectiv la datoria de onoare a apărării Patriei împotriva dușmanilor dinăuntru și dinafară. Pentru a satisface dorința acestor tineri de a participa și ei la îndeplinirea unor sarcini deopotrivă de importante ca datoria de onoare a apărării Patriei, se înființează Serviciul Muncii. Crearea acestui Serviciu este posibilă acum, datorită faptului că în urma smulgerii puterii politice și principalelor poziții economice din mâna burgheziei exploatare, s-au realizat prin planificarea economiei naționale premisele unei dezvoltări uriașe în toate ramurile de producție”.¹

Potrivit Decretului nr. 2/1950, Serviciul Muncii era subordonat din toate punctele de vedere Ministerului Construcțiilor, iar rolul său era de a utiliza rațional forța de muncă a tinerilor prisos de contingent și de a participa la executarea lucrărilor de construcții de interes general (art. 1). Decretul mai specifica faptul că „tinerii prisos de contingent sunt la dispoziția Serviciului Muncii un timp egal cu durata serviciului militar sub arme, la finalul căruia se consideră că au satisfăcut serviciul militar”. Similar armatei, tinerii puteau fi încorporați până la vârsta de 26 de ani (art. 3), crescută ulterior la 27 de ani. În nota de fundamentare se specifica în plus că „această durată este necesară pentru a se asigura un minimum de continuitate, de calificare profesională și de ridicare a nivelului cultural”. Tinerii care urmau să fie încorporați în Serviciul Muncii erau puși la dispoziția Ministerului Construcțiilor de MApN, care ținea evidența tinerilor prisos de contingent. Întregul său personal era format din militari (atât cadrele, cât și militarii în termen), însă diferența majoră față de unitățile MApN consta în uniforma proprie de culoare gri pe care o avea întregul său personal.

Serviciul Muncii a fost desființat în 1961, când s-a considerat că nu mai este necesar, existând un număr suficient de muncitori calificați care să îi preia sarcinile.

Din punct de vedere al subordonării, în perioada 1950-1956 a fost parte integrantă a Ministerului Construcțiilor, iar între ianuarie 1956 și 1961 a funcționat în subordinea directă a Consiliului de Miniștri. Din punct de vedere al titulaturii exacte a acestei entități, există două variante: „Serviciul Muncii” și „Direcția Generală a Serviciului Muncii” (DGSM). Cele două denumiri au fost folosite

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale București [ANIC], fond Consiliul de Stat. Decrete, Dosar decrete 1-50/1950, f. 14.

alternativ și aleatoriu pe întreaga durată a existenței sale, inclusiv în propriile documente elaborate de această structură sau cele ale autorităților. Totuși, oficial, denumirea corectă în intervalul 1950-1956 este Serviciul Muncii, după cum se precizează și în Decretul nr. 2/1950 prin care a fost înființată, însă nici denumirea DGSM nu este greșită, pentru că în acest interval Serviciul Muncii reprezenta o direcție generală distinctă în cadrul Ministerului Construcțiilor.² Pe acest fond considerăm că cele două denumiri sunt interschimbabile, fără riscul de a genera confuzii. Din 1956, după ieșirea de sub tutela Ministerului Construcțiilor și trecerea sub autoritatea Consiliului de Miniștri, denumirea oficială devine DGSM, aceasta fiind deja împământenită ca acronim la momentul respectiv.

Din punct de vedere al compoziției sociale pe care au avut-o unitățile DGSM până în prezent a fost întâlnit un singur document din care rezultă că structura ar fi trebuit alcătuită predominant din fii de chiaburi și alte elemente clasificate drept indezirabile sau de origine nesănătoasă de noul regim comunist. Documentul este o analiză internă a Serviciului din ianuarie 1950.³ În afara acestuia, nu am identificat acte oficiale în acest sens (cercetarea este în desfășurare).

Cu toate acestea, din analiza mentalului colectiv referitor la percepția asupra DGSM și a rapoartelor interne ale acestei entități, rezultă că o mare parte a populației, dar și a reprezentanților altor ministere și instituții erau convinși de acest lucru. Din acest motiv putem presupune că a existat o propagandă destul de susținută pe această temă, sau în eventualitatea în care ea nu a fost direct orchestrată de autorități, ele nu au făcut nimic într-o primă etapă să o combată sau oprească, lăsând zvonurile să se propage și amplifice singure. Probabil că într-o anumită măsură situația era convenabilă noii puteri comuniste, servind ca element propagandistic în lupta cu dușmanii de clasă. Cu toate acestea, după cum vom vedea, în 1951 au fost nevoite să intervină și să ajute la combaterea acestei percepții, care afecta buna desfășurare a sarcinilor Serviciului Muncii în relația cu alte instituții, beneficiarii lucrărilor sale și chiar reprezentanți oficiali ai Partidului Muncitoresc Român (PMR).

În opinia noastră, dincolo de propaganda organizată sau încurajată de autorități, originea acestor zvonuri și percepții este relativ ușor de urmărit, avându-și cauzele într-un cumul de factori, care probabil ar fi avut același rezultat, chiar și în absența implicării oficiale:

- faptul că DGSM era format doar din cei rămași după încheierea încorporărilor în unitățile MApN și MAI, deci persoane asupra cărora putea plana suspiciunea că „nu s-au calificat la încorporare” (la momentul respectiv încorporările pentru nevoile celor două ministere se făceau o singură dată pe an);

² Arhiva Generală a Guvernului [ANIC], Decretul nr.2/1950 pentru înființarea „Serviciului Muncii”, art. 1.

³ ANIC, Fond Direcția Generală a Serviciului Muncii [DGSM], dosar 72/1950, ff. 94-99.

- în sistemul judiciar munca a constituit mereu atât un mijloc de reabilitare, cât și un mod de a-i pedepsi suplimentar pe cei condamnați pentru fapte grave. Cum specificul DGSM îl constituia lucrările de construcții, deci implica o muncă fizică intensă, conexiunea era simplă de făcut între pedeapsa sistemului judiciar și activitatea prestată de cei care își satisfăceau stagiul militar în unitățile Serviciului Muncii;

- invariabil printre cei încorporați în Serviciul Muncii s-au aflat și fii de chiaburi sau ai altor „elemente dușmănoase și reprezentanți ai clasei exploatare”. Situația a fost cu siguranță remarcată în localitățile de origine ale respectivilor, aspect pe baza căruia s-a concluzionat că unitățile DGSM erau un loc în care aceștia urmau să „își ispășească păcatele” și să fie reabilitați. Cum zvonurile circulă repede, este posibil ca această percepție să fi devenit destul de repede dominantă sau cel puțin adânc înrădăcinată.

Incidente și probleme generate de percepția asupra structurii sociale „nesănătoase” a DGSM

Mai jos prezentăm câteva incidente petrecute în perioada 1950-1951 între cadre DGSM și reprezentanți ai unor entități din cele mai diverse domenii, care au fost generate de percepția că întreg Serviciul este format din personal de origini nesănătoase, mai ales fii de chiaburi.

Toate problemele întâmpinate de Serviciul Muncii în prima parte a anului 1951 au fost prezentate într-un material întocmit de Direcția Politică a Serviciului, în care sunt descrise incidentele și măsurile luate pentru fiecare caz în parte. Din studiul problemelor și modul în care materialul este structurat, rezultă că problemele de percepție erau generalizate la nivelul altor structuri, ministerelor, civililor și chiar membrilor și organizațiilor de partid. În general, majoritatea incidentelor au fost generate de anatema creată în jurul DGSM, conform căreia era format din fii de chiaburi concentrați în această structură pentru „a-și ispășii păcatele”, deci persoane nedemne și lipsite de drepturi în nou-instauratul regim politic comunist.⁴

Direcția Politică a constatat că în perioada decembrie 1950 – februarie 1951, militarii în termen transferați de la MAPN în structurile DGSM care lucrau la canalul Dunăre-Marea Neagră „arătau o teamă și concepție greșită față de lucrările de la canal”. Situația era generată de abordarea unei părți a comandanților din unitățile MAPN, care „la orice abatere a ostașilor îi amenință cu trimiterea în unitățile Serviciului Muncii”, fapt care a făcut ca „ostașii MAPN veniți în unitățile noastre să creadă că unitățile Serviciului Muncii sunt numai de ostași pedepsiți”. Pentru remedierea situației Direcția Politică a DGSM a intervenit pe lângă DSPA [Direcția Politică Superioară a Armatei] și DGP [Direcția Generală Politică] din

⁴ ANIC, Fond DGSM, dosar 80/1950, ff. 317-320.

MAI, cu propunerea de a prelucra în ședințele politice „existența unităților de construcții și importanța lor”.⁵

Demersul pare că nu a avut efectul scontat, deoarece la 5 august 1951 se raporta că „la ora 21 s-a petrecut un incident între ostașii constructori din Detașamentul de Muncă Republica și ostașii MAI din plutonul de gardă de la Uzina Republica”. La scurt timp după ora stingerii, în corpul de gardă MAI, aflat în imediata apropiere a dormitorului militarilor constructori, militarii MAI au început să facă zgomot. Plantonul de la dormitorul militarilor constructori s-a deplasat în corpul de gardă pentru a vedea ce se întâmplă și a ruga să se facă liniște, însă „a fost arestat de un caporal MAI”. Zgomotul a atras și alți militari constructori, iar când unul dintre ei a întrebat „de ce este arestat tovarășul său, caporalul MAI a vrut să-l aresteze și pe el”. Respectivul a fugit înapoi în dormitor pentru a scăpa, dar „după câteva minute, caporalul MAI însoțit de un fruntaș și un locotenent MAI au intrat cu armele bruscând plantonul în dormitorul ostașilor constructori, sub pretextul că vor să-l caute pe ostașul constructor Stoenescu [n.n. cel care fugise], declarând chiar că îl vor împușca”. La 6 august, comandantul Detașamentului de Muncă, un elev stagiar, a fost abordat de patru ostași MAI care i-au cerut „pedepsirea ostașilor constructori vinovați de incidentul respectiv”. Acesta le-a răspuns că problema o va rezolva cu comandantul lor, nu cu ei, dar în aceeași zi, la ora 13, a fost din nou abordat, de această dată în sala de mese de un locotenent MAI, care „i s-a adresat cu un ton jignitor, făcându-l încăpățânat și obraznic, declarând că-l arestează și-l duce cu arma de la spate, spunându-i că în DGSM cadrele sunt elemente necorespunzătoare”. Incidentul nu s-a oprit, însă, aici. La scurt timp, un căpitan și un locotenent major din aparatul politic al Direcției Regionale de Muncă (n.n. structură teritorială a DGSM), s-au deplasat la fața locului pentru a lămuri lucrurile, dar „la uzină au fost întâmpinați de un caporal MAI care a avut o atitudine neostășească, spunându-le că nu stă de vorbă cu ei, fiindcă nu-i recunoaște ca ofițeri. Aceasta a făcut să scadă autoritatea cadrelor noastre, deoarece la discuții au asistat și militari constructori”. A fost sesizată Direcția Generală Politică din MAI⁶.

Câteva zile mai târziu, la 18 august 1951, în timp ce 20 de militari constructori din Direcția Regională de Muncă nr. 2 Constanța mergeau de la cantină spre satul Năvodari, au întâlnit patru militari MAI în stare de ebrietate care s-au adresat plutonului de ostași constructori astfel: „sunt armata Kumintangului [n.n. aluzie la uniformele gri pe care le aveau militarii DGSM], a cincea armată descultă și dezbrăcată și a două colonie (adică prima colonie sunt deținuții de la MAI care lucrează la Canal)”. Când comandantul plutonului DGSM, un militar în termen, le-a atras atenția că au o atitudine greșită, aceștia „l-au lovit cu centura în cap”. În urma incidentului loțiitorul politic al DRM 2 Constanța a sesizat loțiitorul politic al unității MAI din Năvodari, iar în urma cercetărilor efectuate de acesta din urmă,

⁵ ANIC, Fond DGSM, dosar 80/1950, ff. 317.

⁶ ANIC, Fond DGSM, dosar 80/1950, ff. 317-318.

celor patru militari le-au fost întocmite acte de dare în judecată. De asemenea, s-a cerut ca militarilor MAI să le fie prelucrată „atitudinea pe care trebuie să o aibă față de ostașii Serviciului Muncii, care ajută la construirea socialismului”⁷.

Într-un alt caz, se reclama faptul că mr. Păsculescu (de la MAPN), dirigintele șantierului de la Devesel, „prin atitudinea sa, a pus tot timpul în inferioritate pe comandatul Grupării de Muncă DGSM, luând măsuri să pedepsească ostașii constructori în mai multe rânduri, prin faptele sale a dat dovadă că face imixtiune în atribuțiile comandantului grupării de muncă”. A fost sesizată DSPA pentru a cerceta și lua măsuri⁸.

Incidentele între militarii din cadrul DGSM și cei din MAPN sau MAI au continuat să fie semnalate și în anii ulteriori. Astfel, în anul 1952, Direcția Regională de Muncă nr. 5 Lugoj, raporta că la 31 august orele 23-24 „a avut loc un incident între câțiva ofițeri din garnizoana MFA, garda MFA Reșița și patrula Detașamentului de Muncă Reșița”. Din rapoartele și declarațiile luate rezultă că „patrula Detașamentului voind să ridice un ostaș constructor în neregulă aflat într-un restaurant, a intervenit un locotenent MFA care se afla în local pentru a-l scâpa. Patrula necedând au fost scoși afară din local și duși la garnizoana MFA unde a fost alarmată garda MFA. În apropierea barăcilor unde dormeau ostașii constructori, un tovarăș sublocotenent MFA a scos pistolul punându-l în pieptul ostașului constructor Cârlig din patrulă, care a fugit fiind urmărit până la baracă, unde un ofițer MFA a dat comanda încărcăți arma și apoi foc, trăgându-se de un ostaș două focuri în baracă. Au fost alarmați atât ostașii de construcții care au început să fugă dezbrăcați, cât și familiile ofițerilor și muncitorilor din întregul cartier. Comisia mixtă întrunită n-a ajuns la niciun rezultat și a fost sesizată Procuratura Militară Timișoara”. Raportul întocmit de Serviciul Juridic al DGSM după acest incident mai evidențiază că „între unitățile MFA și Detașament există de multă vreme o stare dușmănoasă”, iar în final se cereau instrucțiuni dacă „nu este cazul a semnala faptele tov. Ministru al Forțelor Armate”⁹.

Dificultăți și probleme au apărut și în relația cu populația civilă. În seara zilei de 18 martie 1951, la secția Tohanu a Detașamentului de Muncă Zărnești a fost organizat un bal în zona barăcilor șantierului, pe durata căruia s-a iscat un scandal între muncitorii civili. Câțiva ostași constructori aflați în zonă au mers să vadă despre ce este vorba atrași de zgomot, dar la apariția lor civilii au strigat „militarii au venit pe șantier ca să ne ia pâinea” și au sărit să îi bată. În urma altercației doi militari au suferit răni provocate prin tăiere cu cuțitul. Incidentul a fost cercetat de Miliție, care a arestat patru civili¹⁰.

⁷ ANIC, Fond DGSM, dosar 80/1950, ff. 318.

⁸ ANIC, Fond DGSM, dosar 80/1950, ff. 318.

⁹ ANIC, Fond DGSM, dosar 81/1950, nenumerotat.

¹⁰ ANIC, Fond DGSM, dosar 80/1950, ff. 318-319.

Nici sectorul agricol nu a fost lipsit de incidente. Astfel, „la Gospodăria Agricolă de stat Deveselu, responsabilul cantinei a spus ostașilor constructori că nu merită să fie acolo și să meargă la Bug, iar alteori i-a luat de piept și i-a îmbrâncit”. În același timp, la Gospodăria Agricolă de Stat – Trust Argeș, directorul acesteia a primit un sublocotenent din DGSM care se prezentase în biroul său în interes de serviciu cu cuvintele „ieși afară”. Cele două cazuri au fost raportate Direcției Politice din Ministerul Agriculturii. În același timp, la secția de Muncă Agricolă Slobozia-Ciorăști „în seara zilei de 19 august 1951, în timp ce un număr de cinci ostași constructori mergeau spre un punct de lucru, au fost atacați de trei indivizi în frunte cu chiaburul Bedereagă. Indivizii au lovit ostașii cu cuțite și ciomege rănindu-i pe doi dintre ei”. Cazul a fost dat în cercetare Securității din Focșani de către locțiitorul politic al secției de muncă Slobozia.

Nu în ultimul rând, Detașamentul Lugoj reclama că „inginerul Vărzaru de la Sovrom construcții 5, șantierul A.b., a înjurat și bruscat ostașii constructori”. În paranteză, se menționa „suntem informați că inginerul Vărzaru a avut 2 fabrici de săpun, care azi sunt naționalizate”. În acest caz a fost sesizată organizația de partid de pe șantier.¹¹

Unul dintre cele mai interesante incidente de acest gen a avut loc la 1 aprilie 1951, când un detașament DGSM, format din membri ALRUS [Asociația Română pentru Strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică] și condus la locțiitorul politic al Detașamentului Galați, a fost invitat să participe la o conferință ALRUS organizată la sala Olimpia din Galați. Cu toate acestea, în momentul în care „ostașii au ajuns la conferință, tovarășul Ghicuș, secretarul Reg. PMR Galați, a făcut zarvă mare în sală, spunând că de ce participă aceștia la conferință, întrucât sunt fiii de chiaburi”. Situația a fost în cele din urmă lămurită, după sesizarea „tovarășului prim-secretar al Reg. de Partid”.¹²

Un alt caz care atrage atenția a avut loc la 9 septembrie 1951, în contextul unui meci de fotbal între o echipă formată din ostași constructori din Detașamentul Medgidia și echipa șantierului nr. 11 de la Canal. La finalul meciului „rezultatul fiind în favoarea detașamentului, arbitrul Pascaru (care este și secretarul organizației de bază a șantierului 11) nu s-a stăpânit și a insultat ostașii constructori, denumindu-i armata de chiaburi”. După câteva zile, tov. Pascaru a fost invitat să participe la o ședință a organizației de bază a UTM din cadrul Detașamentului DGSM, dar „în loc să sprijine meetingul în cadrul unității, a spus că nu o să vă mai dau nici un sprijin, că 80% din ostașii voștri sunt chiaburi”. Pentru rezolvarea cazului a fost sesizată organizația de partid a canalului.¹³

Problemele au provenit și din interiorul DGSM, din rândul militarilor constructori, care erau atent supravegheați. Doi ostași constructori din cadrul

¹¹ ANIC, Fond DGSM, dosar 80/1950, ff. 319.

¹² ANIC, Fond DGSM, dosar 80/1950, ff. 320.

¹³ ANIC, Fond DGSM, dosar 80/1950, ff. 320.

Detașamentului de Muncă Hunedoara aflați închiși pentru dezertare „au vorbit că ofițerii și subofițerii unităților noastre [DGSM] sunt din cei dați afară din armată și sunt supuși la munci grele pentru a fi activați”. Pentru combaterea afirmațiilor de acest gen „Direcția Politică a întocmit și trimis unităților de muncă o teză”, al cărei conținut nu este prezentat.¹⁴

Tot la Detașamentul de Muncă Hunedoara sold. Popa I. Paraschiv a scris părinților săi o scrisoare, în care printre altele arăta că „detașamentul de muncă este un lagăr, că nu e rost de scăpat de câinii ăștia, că suntem supravegheați mai rău ca la închisoare, că singura speranță este aceea să așteptăm și noi din zi în zi să vină ...[americani]”. Cazul a fost semnalat prompt securității.¹⁵

La detașamentul carbonifer Lupeni, ostașul Grosu Nicolae „a afirmat în fața ostașilor că 75% din cărbunele scos de ei merge în URSS”. Privind cu ochii de azi, putem spune că soldatul nu era departe de adevăr, însă autoritățile au fost alarmate de răspândirea unor astfel de zvonuri, motiv pentru care au sesizat serviciul de contrainformații al DGSM care a început să îl supravegheze. Tot în atenția serviciului de contrainformații al DGSM au ajuns și sold. Giurgaru și Voiculescu Gheorghe din Detașamentul de Muncă Cernavodă, care „în timp ce la radio se vorbea despre realizările URSS au spus că mașinile cu care se laudă rușii sunt din Germania și Cehoslovacia și doar ștampilate de ruși”. Cei doi mai spuneau și că „guvernul nemaiputând duce mai departe tineretul în eroare prin brigăzile voluntare a înființat unitățile de muncă, ca unități de corvezi pentru a-i putea ține în mână”.¹⁶

Desigur că din această enumerare, nu putea să lipsească și o reprezentare a „sabotorului”, sintagmă la modă în perioada de început a regimului comunist. În cazul nostru ea este reprezentată de „sold. Kissler Constantin din Detașamentul 12 Construcții Lupeni, care a căutat să submineze aparatul politic și a avut atitudini fâțiș dușmănoase. A modificat statele de plată ale ostașilor, trecându-se pe el în locul celor ce trebuiau să primească plus de acord”. În cazul său au fost întocmite acte de dare în judecată.¹⁷

Analiza exemplurilor prezentate mai sus ne permite să afirmăm că la începutul existenței sale DGSM a avut o imagine și o reputație destul de proaste, atât în rândul populației, cât și la nivelul celorlalte instituții și ministere. Varietatea mediilor din care provin exemplele întărește convingerea existenței unei activități propagandistice, sau cel puțin al unei percepții larg răspândite conform cărora DGSM era format din fii de chiaburi, motiv pentru care militarii în termen și cadrele sale erau de disprețuit și evitat, iar colaborarea și drepturile de care puteau beneficia trebuiau reduse cât mai mult posibil.

¹⁴ ANIC, Fond DGSM, dosar 80/1950, ff. 319.

¹⁵ ANIC, Fond DGSM, dosar 80/1950, ff. 319.

¹⁶ ANIC, Fond DGSM, dosar 80/1950, ff. 320.

¹⁷ ANIC, Fond DGSM, dosar 80/1950, ff. 320.

Analiza structurii sociale a DGSM

În anii următori situația a început să se îmbunătățească semnificativ în ceea ce privește percepția asupra Serviciului Muncii, atât ca urmare a demersurilor întreprinse de Direcția Politică și conducerea sa pentru a combate această anatemă, cât și ca urmare a generalizării prezenței unităților DGSM în toate domeniile de producție și pe întreg teritoriul țării.

Având în vedere cele prezentate se naște întrebarea cum stăteau lucrurile în realitate, din punct de vedere al compoziției sociale a unităților DGSM. Din fericire avem răspunsuri exacte, obținute din dările de seamă și statisticile întocmite de Direcția Politică a Serviciului pe acest subiect.

Un raport întocmit de structura politică a Corpului de Muncă (denumirea Serviciului Muncii în perioada sa experimentală din octombrie 1949 până la începutul lunii ianuarie 1950), referitor la proveniența socială și apartenența politică a militarilor structurii la data de 15 decembrie 1949, exprimă atât premisele de la care s-a pornit în constituirea acestei structuri, cât și o serie de rezultate surprinzătoare.¹⁸ Conform raportului, „când s-a trecut la organizarea Serviciului Muncii s-a plecat de la ideea că unitățile sale vor fi alcătuite în proporții masive din fii de chiaburi și elemente care din cauza originii sociale sau a trecutului lor reacionar nu au putut fi încorporați în unitățile MApN sau MAI. Din această cauză organizarea vieții de Partid nu a constituit decât un obiect cu totul secundar”. Contrar acestor premise de la care s-a pornit, din raport rezultă care i-au mirat chiar și pe cei care l-au întocmit „verificările în teren a compoziției sociale a acestor unități a condus, însă, la rezultate neașteptate, diametral opuse cu ceea ce s-a crezut la început”. Din 20.274 de persoane, cât reprezentau efectivele Serviciului la momentul respectiv, chiaburii constituiau doar 3,14% (635 de oameni), majoritatea recruților provenind din țărani săraci (10.728 / 52,91%), mijlocași (6.857 / 33,82%) și muncitori (1.525 / 7,52%). Mai mult, 41% dintre aceștia erau membri PMR, UTM, Frontului Plugarilor sau sindicaliști „dintre care unii au dus munci de răspundere în județele de partid, știut fiind că membrii de partid au fost cei dintâi care au fost încorporați în unitățile MApN și MAI”. În concluzie „situația se apropia sensibil de componența unităților MApN și MAI”, iar „numărul chiaburilor nu reprezintă decât o infimă minoritate”.¹⁹

Această situație a fost privită cu neîncredere de cei care au întocmit lucrarea și care au concluzionat că ea nu poate fi decât o consecință a faptului că „verificarea nu s-a putut face decât în mod cu totul sumar, luându-se ca bază în majoritatea cazurilor declarația făcută de fiecare ostaș în parte. Este ușor de înțeles că în felul acesta mulți chiaburi s-au putut strecura în rândurile tinerilor mijlocași, sau poate chiar în rândurile țăranilor săraci, mai ales că și de la Cercurile Teritoriale [n.n. centrele militare prin care se realizau încorporările] nu a fost dată decât averea

¹⁸ ANIC, Fond DGSM, dosar 72/1950, ff. 94-95.

¹⁹ ANIC, Fond DGSM, dosar 72/1950, ff. 96.

funciară. Or este știut că pot fi oameni cu foarte puțin pământ, care totuși sunt chiaburi, având crescătorii de porci, cârciumi și alte mijloace de exploatare”. Totuși, după această tiradă se revine la o abordare rațională și se menționează că „și astfel stând lucrurile, numărul chiaburilor apreciem că nu a putut să fie mai mare de 10-12%. Majoritatea covârșitoare a efectivelor anului 1949 au format-o fii de țărani săraci (52,91%), fii de țărani mijlocași (33,82%), din care chiar dacă s-ar mai scădea 30% chiaburi strecurați în rândurile lor, și tot ar rămâne în proporție de circa 20%”. Nu rezultă de unde s-a ajuns la procentul de 30% chiaburi, deși în paragraful anterior erau estimați la 10-12%, sau cum s-a făcut calculul astfel încât rezultatul celor rămași să fie 20% - posibil scăzând doar din țărani săraci, deși ar fi lipsit de logică, luând în considerare argumentația folosită chiar de cei care au redactat raportul. Putem presupune că cifrele reprezintă fie o figură de stil pentru a accentua ideea, fie o greșeală de tipar sau de calcul.²⁰

Cu toate acestea, indiferent de baza de calcul, rămâne valabil că în orice variantă numărul chiaburilor era nesemnificativ, în pofida premiselor de la care s-a pornit (sau care au fost comunicate), în recrutarea tinerilor care urmau să facă parte unitățile Serviciului Muncii. Reținem însă ideea că structura ar fi trebuit să reprezinte „un loc de ispășire a păcatului de a proveni dintr-o familie de chiaburi”.

În anul 1950 (probabil în luna decembrie), la nivelul cadrelor de comandă ale Serviciului (adică personalul implicat direct în conducerea unităților dispersate în teritoriu, nu și aparatul central de la București), din 1.948 de ofițeri și subofițeri, doar 51 erau de origine chiabură, adică 2,6%. Majoritatea proveneau din țărani săraci (531 / 28%), mijlocași (450 / 23%) și muncitori (405 / 20%).²¹

La nivelul Direcției Politice a DGSM, din cele 162 de cadre existente în decembrie 1950, niciunul nu era de origine chiabură, 52 erau de origine muncitorească, 45 erau la origine țărani săraci, 30 mic burghezi și 25 mijlocași.²²

La nivel de ansamblu, dintr-un raport întocmit de Direcția a V-a a Direcției Generale a Securității Statului întocmit în martie 1952 (despre care putem presupune că a fost suficient de bine documentat și verificat), rezultă că din cei 103.674 de militari în termen existenți în Serviciul Muncii în anul 1951, doar 3.564 erau de origine chiabură; 48.654 erau fii de țărani săraci; 37.078 proveneau din mijlocași; 8.122 din muncitori și 1.753 aveau origini mic-burgheze. Din punct de vedere politic, 1.421 erau membri PMR, 11.965 membri UTM și 6.079 membri ai Frontului Plugarilor.²³

Situația era relativ asemănătoare în anul 1950 și la nivelul Detașamentului de Muncă nr. 6 Petroșani, al cărui principal obiect de activitate era extracția de cărbuni din minele din Valea Jiului. Având în vedere că activitatea în subteran era printre

²⁰ ANIC, Fond DGSM, dosar 72/1950, ff. 97.

²¹ ANIC, Fond DGSM, dosar 95/1951, f. 306.

²² ANIC, Fond DGSM, dosar 71/1950, f. 240.

²³ ANIC, Fond DGSM, dosar 89/1951, nenumărat.

cele mai grele și periculoase aflate în portofoliul Serviciului Muncii, s-ar putea presupune că în rândurile acestui detașament ar fi trebuit să se găsească un număr peste medie de militari cu origini chiabure. Cu toate acestea, cifrele se încadrează în media existentă la nivelul Serviciului. La un efectiv de 4.334 de militari, 343 proveneau din chiaburi, majoritatea reprezentând-o, și în acest caz, fiii țăranilor săraci – 2.245, mijlocași – 924 și muncitori – 363.²⁴

Pe fondul acestei compoziții sociale neașteptate, am putea spune, Direcția Politică a Serviciului Muncii atrăgea atenția încă din 1950 că „tinerii de origine sănătoasă din surplusul de contingent sunt desconsiderați în fața populației, fiind priviți ca fii de chiaburi” deși din calculele făcute rezulta că aceștia reprezintă doar 5,13% din efective, în timp ce cei proveniți din țăranii săraci, țăranii mijlocași și muncitori reprezentau 47,47%, 34,65%, respectiv 11,3%.²⁵

Deși problemele generate de modul în care era perceput Serviciul Muncii din punct de vedere al compoziției sociale a cadrelor sale au dispărut destul de repede, Direcția Politică a Serviciului a continuat să monitorizeze compoziția personalului din subordine și în anii următori. Cu toate acestea, indicatorii nu au suferit variații semnificative, procentele care reflectau categoriile sociale rămânând relativ constante.

Cum s-a ajuns, însă, ca Serviciul Muncii să aibă această structură socială, contrară intențiilor inițiale (cel puțin declarate) și similară celei din unitățile MApN și MAI? Pentru a afla răspunsul este necesară evaluarea a două ipoteze. Prima posibilitate este ca cei chemați la încorporare în DGSM să își fi ascuns originea socială reală, însă o considerăm mai puțin verosimilă având în vedere că puteau fi verificați relativ ușor dacă se dorea, mai ales într-o perioadă în care denunțurile erau la ordinea zilei. De asemenea, ar fi fost puțin probabil ca cei de origine socială sănătoasă, și cu atât mai puțin membrii de partid să fi ajuns în unitățile Serviciului Muncii.

Compoziția socială a Serviciului Muncii o reflectă în linii mari pe cea existentă la nivel național, ceea ce constituie un indiciu important pentru cea de-a doua ipoteză, pe care o considerăm mai plauzibilă. Cercurile teritoriale, prin care se recrutau militarii necesari pentru MApN, MAI și Serviciul Muncii, este probabil să nu fi acordat o atenție prea mare originii sociale, încorporând tinerii „la rând”, sau pe baza unei verificări superficiale. Dacă ne gândim bine, funcționarii români nu au fost niciodată renumiți pentru rigoare, aspect cu atât mai acut în primii ani ai regimului comunist, când apartenența politică era mai importantă decât abilitățile profesionale.

Aceasta a făcut ca proveniența socială a tinerilor din toate unitățile militare, indiferent de ministerul cărui îi erau subordonate, să fie asemănătoare, sau influențată strict de factori locali, care nu au modificat situația de ansamblu.

²⁴ ANIC, Fond DGSM, dosar 71/1950, f. 230.

²⁵ ANIC, Fond CC al PCR – Secția Economică, dosar 47/1951, f. 10.

Singurii care puteau fi excepțai într-o proporție mai mare ar fi fost membrii de partid, însă după cum am arătat mai sus, un număr important au ajuns să fie încorporați în Serviciul Muncii. Pe acest fond, nici unitățile DGSM nu au avut un procent deosebit format din chiaburi sau „alți exploataori”, contrar așteptărilor sau planurilor inițiale. Dar contrar acestei realități, renumele DGSM a avut mult de suferit, considerându-se că este format din astfel de elemente, percepție care în mentalul colectiv a persistat destul de mult. Nu putem exclude nici varianta ca ideea de a încorpora în Serviciul Muncii elementele de origine socială nesănătoasă să fi fost doar un simplu plan vehiculat, dar pentru implementarea căruia nu au fost transmise și directive / ordine explicite, rămânând un simplu proiect.

Un alt aspect care atrage atenția este politica necoordonată și relativ contraproductivă a autorităților comuniste față de Serviciul Muncii în perioada inițială. După ce au indus (aparent cu un succes major) ideea că structura este formată din fiii chiaburilor și reprezintă un pic mai mult decât o unitate disciplinară, ulterior au trebuit să depună eforturi pentru a demonstra contrariul. Imaginea creată afecta *in corpore* întreaga instituție, inclusiv pe cea a cadrelor de comandă precum și buna desfășurare a activităților cotidiene.

Repararea imaginii a presupus intervenții repetate la nivelul eșaloanelor de conducere ale PMR, MApN și MAI și mai ales numeroase intervenții punctuale pe lângă beneficiarii lucrărilor prestate de Serviciul Muncii sau conducerea unităților militare din teritoriu. Așa cum am precizat anterior, într-un final acest scop a fost atins, după 1952 incidentele de acest fel diminuându-se semnificativ.

Concluzii

Analiza incidentelor generate de percepția unei părți a autorităților și societății referitoare la originea socială a militarilor din cadrul Serviciului Muncii arată că exemplele provin din întreaga țară, nefiind limitate la un anumit areal geografic sau unitate formată din militari constructori. Existența mai multor exemple din zona Constanța este strict legată de faptul că Serviciul Muncii a avut constant o prezență masivă în regiune, fiind angrenat în numeroase lucrări. Lipsa exemplurilor din alte regiuni trebuie privită prin prisma faptului că în perioada analizată, deși trecuse un an de la crearea DGSM, structura era încă în plin proces organizatoric și în căutarea celor mai bune formule de funcționare. Din acest motiv Serviciul încă nu era prezent în toate zonele, iar în lanțul de raportare puteau să mai apară sincope. Cu toate acestea, distribuția exemplurilor este suficientă pentru a putea afirma că percepția referitoare la originea socială nesănătoasă a personalului DGSM era larg răspândită.

Contrar așteptărilor, toate analizele detaliate pe marginea originii sociale, efectuate de Direcția Politică a Serviciului, și chiar de Securitate, au evidențiat constant, încă de la înființarea primelor unități de construcții, că numărul chiaburilor și al „altor elemente exploatare” era foarte mic. Pe acest fond, putem concludiona că intenția ca DGSM să fie format doar din elemente indezirabile pentru noul regim comunist a fost un simplu element de discurs propagandistic, folosit „în lupta cu dușmanul de clasă”, nu o intenție reală. Dacă s-ar fi dorit cu

adevărat reunirea lor în aceste unități, considerăm că demersul ar fi fost realizabil. Cu toate acestea, el nu ar fi fost viabil din două motive. În primul rând numărul lor era de departe insuficient față de volumul de muncă ce trebuia realizat de DGSM. În al doilea rând, o astfel de compoziție socială, așa cum rezultă din exemplele prezentate, ar fi generat dificultăți majore în relația cu instituțiile și o parte a populației, într-o perioadă în care asocierea cu astfel de elemente era de evitat „pentru a nu avea probleme”. Aceste probleme s-ar fi răsfrânt negativ asupra îndeplinirii planului și sarcinilor care reveneau Serviciului Muncii.

De asemenea, nu a fost identificat niciun efort de reunire a militarilor care, totuși, proveneau din elemente de origine nesănătoasă în unitățile care aveau de realizat munci mai grele sau periculoase. Motivul probabil a fost fie „comoditatea”, fie teama autorităților că gruparea lor putea genera tensiuni sau acte de sabotaj. În plus, prin menținerea lor dispersată li se diminuea influența și erau mai ușor de supravegheat. Nu în ultimul rând, trebuie avut în vedere că DGSM nu a avut „monopolul” lucrărilor grele. Unități de construcții cu sarcini asemănătoare au existat și în cadrul MAPN, cei cu origini sociale problematice putând fi repartizați și aici.

Toate elementele prezentate converg spre faptul că ideea de a constitui DGSM din elemente de origine socială chiabură nu a depășit stadiul de proiect, autoritățile conștientizând repede că nu este viabilă. Cu toate acestea, ea a fost folosită pentru scurt timp în scop propagandistic, dar și această practică a fost repede abandonată, pentru că problemele pe care le genera erau mai mari decât beneficiile. Trebuie avut în vedere că noile autorități comuniste aveau suficiente alte mijloace de propagandă și acțiune pentru a putea fi selective și a analiza atent costurile și avantajele aduse de fiecare, sau pentru a le folosi diferențiat.

Putem concluziona că cele prezentate au fost un caz tipic în care un demers, sau în cazul nostru o idee, nematerializată, dar cu valoare propagandistică și priză la public, a necesitat eforturi semnificative pentru a-i fi înlăturate efectele și problemele generate (sau un bun exemplu pentru proverbul cu cel care aruncă o piatră în apă și cei care se străduiesc după să o scoată). Ideea era din start relativ utopică, numărul fiilor de chiaburi, oricâți ar fi fost, fiind oricum insuficient pentru amploarea DGSM, care în perioada de vârf a avut efective ce depășeau cu mult 100.000 de militari în termen.